

Šuch, Juraj

[Holzbachová, Ivana a kol. Filozofie dějin: problémy a perspektivy]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická. 2007, vol. 56, iss. B54, pp. 111-112

ISBN 978-80-210-4384-8

ISSN 0231-7664

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/106760>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ale nemajú rádi objektivitu vôbec, privítali by niečo hřejivějšího a méně určitého, než je moderní věda.“ (s. 103) Kritizuje jejich neznalost moderní vědy a jejich nejasný jazyk. V této souvislosti připomíná i Sokalovu mystifikaci.

Není divu, že se Weinberg vyslovuje kriticky i k úvahám o účelnosti filozofie. Poukazuje např. na jistou naivitu filozofů hledat univerzální vědeckou metodu. Tvrdí, že nic takového ve skutečnosti neexistuje, pokud se nespokojíme s konstatováním, že vědci jsou oddáni rozumu, mají úctu k pozorování a experimentu a především respektují zkoumanou realitu jako něco objektivního. Zabývá se také vztahem teorie a experimentu a poukazuje na jejich relativně autonomní poměr. „Teorie a experiment často postupují ve stejnou dobu a silně se navzájem ovlivňují.“ (s. 90)

Nedá se ovšem říci, že Weinbergovy názory do filozofie nezabíhají. Naopak, jeho úvahy nad stavbou vesmíru i jeho úvahy o objektivitě vědeckého poznání jistě mají význam z hlediska ontologie i gnozeologie. Nicméně, k získání těchto názorů Weinbergovi alespoň podle jeho názoru filozofické knihy nepomohly. Spíše naopak. Jeho pojetí světa je dáno způsobem, jak myslí – a tento způsob myšlení je pravděpodobně možno chápat jako reprezentativní vzorek myšlení vědecké komunity. Weinberg může napsat: „Jsem jedním z těch nešťastníků, kteří nenacházejí potěšení v četbě většiny filozofů, od Aristotela nebo Tomáše Akvinského až po naše současníky. Nevěřím, že je ve skutečnosti možné dokázat něco o většině věcí (kromě matematické logiky), o kterých se filozofové přou, a nemám rád, když jsem zahrnován lemmaty a sylogismy.“ (s. 260) Ale totéž by asi neměl napsat filozof o četbě posuzovaného Weinbergova díla. Poučení z něho může načerpat dost a dost.

Ivana Holzbachová

Ivana Holzbachová a kol.: *Filozofie dějin: Problémy a perspektivy*, Brno: Masarykova univerzita 2004, 295 s.

V roku 2004 vydala Masarykova univerzita v Brne publikáciu *Filozofie dějin: Problémy a perspektivy* od kolektívu autorov pod vedením Ivany Holzbachovej. V úvode tejto publikácie sa nachádzajú dve state zamýšľajúce sa nad významom filozofie dejín v dnešnej dobe. Autor prvej z nich, Petr Horák, poukazuje v stati *Aká filozofia dejín pre našu dobu?* že i po Popperovej kritike špekulatívnej filozofie dejín (Hegla, Marxa) zostáva v súčasnosti aktuálna potreba formulovania istej filozofie dejín, ktorá je viazaná na zmysel, vedomú orientáciu a hľadanie „toho, kam a prečo ideme“ (s. 12). V nasledujúcej stati s názvom „Zdvojenie“ *dejín v zjednocujúcej sa Európe* Miloš Havelka predstavuje možnosť koexistencie decizionisticky koncipovaného nového zjednocujúceho (európskeho) zmyslu dejín s alternatívou „silnejšieho dôrazu na tradované a štandardizované formy vedeckosti fragmentizovaných historiografií“ (s. 24).

V druhej kapitole s názvom *K teórii poznania spoločnosti a dejín* sa čitateľ opäť stretáva s dvoma príspevkami. V prvom z nich s názvom *Úvod do filozofie dejín: tradície možnosti, koncepty* Miloš Havelka spomína vybrané problémy filozofie dejín riešené filozofmi a historikmi od polovice 18. storočia do 19. storočia. Relevantnosť a funkcie filozofie dejín v historiografii dáva tento autor do spojitosti s teóriou, ktorá sa v prípade dejín „(a) pokúša nájsť obsahové charakteristiky historického vývoja, určiť jeho smer, sily a etapy, konštruovať zmysel dejín a tak podobne (b) formuluje predpoklady a princípy historického poznania a analyzuje jeho východiská a hranice“ (s. 39). Na základe inšpirácie (zjednodušujúcej) koncepcie filozofických paradigiem od Herberta Schädela a Ekkerharda Martenseho autor rozlišuje v spojitosti s filozofickými reflexiami dejín a historiografiou ontologickú (realistickú), mentalistickú (konštruktivistickú) a lingvistickú (komunikatívnu) paradigmu (s. 51). Uvádžanie názorovej pozície stoikov alebo G.-H. Gadamera či H. Whita v súvislosti s lingvistickou paradigmou sa môže zdať pre niektorých čitateľov značne diskutabilné. Zároveň autor state uvádza nasledujúce nehistorické chápania filozofie dejín: „1) chápanie **lineárne**, kam patrí teória pokroku, teória rozpadu a teória konečnej spásy, a ďalej 2) chápanie **cyklické**; na pomedzí nehistorického a historického chápania dejín (a filozofie dejín) a potom leží chápanie 3) **punktuálne**“ (s. 59). Vzhľadom na fakt, že spomínaná diferenciácia chápaní filozofie dejín vychádza z možných pohľadov na historický vývoj a historický čas,

(pričom punktuálne chápanie dejín je možné uvádzať aj ako „pluralistické“), zostáva otvorenou otázkou, či by charakteristika punktuálneho chápania dejín mohla okrem mikrohistórie (Carla Ginsburga) zahrňovať aj Elizabeth Deeds Ermarthovej „rytmizujúcu“ predstavu historického času a postmoderného vývoja. Nasledujúca stať Zdeňka Beneša sa zaoberá vnímaním významu teórie a filozofie dejín v českej historiografii, pričom v závere konštatuje, že v súčasnosti stále tieto pojmy „v českom historickom dizkurze figurujú ako dvojjedine zaťažujúce: sú obtiažne a zároveň zostávajú na obtiaž“ (s. 84).

Nasledujúca kapitola s názvom *Z histórie chápania dejín a historiografie* je obsahovo najrozsiahlejšia. V úvodnej stati Martin Šimsa s názvom *Má filozofia dejín budúcnosť* vyjadruje predpoklad, že „filozoficky nie sú udržateľné masívne metafyzické filozofie dejín à la Hegel a Marx, ale cesta ďalej vedie cez opatrné, pokusné, sebareflexujúce a sebakritické filozofie dejín, ktoré sú orientované na medzil'udské, medzikultúrne a medzicivilizačné porozumenie orientujúce sa na možnosť vzájomnej komunikácie a koexistencie na interpersonálnej i interkultúrnej a intercivizačnej úrovni“ (s. 94). Nasledujúce state v tejto kapitole sa zameriavajú na predstavenie a analýzu prác nasledovných mysliteľov z dejín filozofie dejín: Immanuela Kanta (L. Belás), Alexisa de Tocquevilla (I. Holzbachová), Oswalda Spenglera (I. Holzbachová a P. Bláha), H.-G. Gadamera (J. Hroch a M. Konečná), K. R. Poppera (I. Holzbachová), T. G. Masaryka a J. Patočku (J. Zouhar a J. Cívín), K. Vorovku (H. Pavlincová). Predposledná stať Josefa Válka s názvom *Nielen 60. roky* predstavuje kontexty vzťahu českej historiografie k francúzskej historiografii v druhej polovici 20. storočia. Záverečná stať Ivany Holzbachovej pútavým spôsobom približuje vývoj školy (tradície) Annales počas siedmich desaťročí. Z pohľadu autorky tohto príspevku sú zreteľné názorové posuny, pričom časopis Annales poskytoval priestor pre široké spektrum názorov, aj keď „vždy sa v ňom objavujú hlasy, ktoré hľadajú medze možných posunov, pre ktoré by malo byť charakteristické prijatie myšlienky sebareflexie historickej vedy, ale zároveň snaha o pokračovanie v objektívnom výskume, v celej oblasti rozšíreného spektra záujmov historikov“ (s. 253). Obsah publikácie uzatvára stať Josefa Válka venovaná paradigmatickým zmenám v modernej husitológii ilustrovaných prácami Josefa Pekařa a Františka Šmahela.

I keď po prečítaní publikácie čitateľ môže nadobudnúť dojem aktuálneho významu filozofie dejín viazanej na teóriu historiografie, tak sa zároveň s ním zvýraznia problémy späté s formulovaním presnejších kontúr súčasnej „postmodernej“ filozofie dejín, ktorú niektorí autori spájajú s mikrohistóriou. Zdá sa, že radikalizujúca pluralita dnešnej západnej kultúry generuje čoraz viac požiadaviek (kritérií) pre novú filozofiu dejín, ktoré pravdepodobne problematizujú jej presnejšiu formuláciu. Možno práve táto situácia v posledných troch desaťročiach mala podiel na presune záujmu filozofov a historikov smerom k problematike historických narácií, ktorý vyústil do tzv. naratívistickej filozofie dejín. V česko-slovenskom kontexte recenzovaná publikácia *Filozofie dejín: problémy a perspektívy* predstavuje zaujímavé príspevky z oblastí, ktorá prekvapujúco zostáva napriek množstvu nevyriešených aktuálnych problémov a nezodpovedaných otázok stále skôr na periférii záujmu nielen historikov, ale aj filozofov.

Juraj Šuch

Ivan Blecha: *Proměny fenomenologie. Úvod do Husserlovy filosofie*, Praha: Triton 2007, 403 s.

Profesor filosofie a vedúci katedry filosofie na Univerzite Palackého v Olomouci Ivan Blecha není žádným nováčkem nejen ve fenomenologii, ale ani v mnoha dalších oblastech filosofie. Zkušený pedagog s rozsáhlou publikační činností může vykázat práce o Patočkově, Kantovi, Husserlovi, stejně jako mezi čtenářstvem oblíbený úvod do filosofie, jenž se v roce 2002 dočkal již čtvrtého vydání a jemuž několik nastupujících generací studentů vděčí za první důkladnější systematické obeznámení s filosofií. Chce-li si kdo udělat obrázek o šíři Blechova filosofického záběru, může nahlédnout rovněž do *Filosofického slovníku* (Olomouc 1998), který by bez jeho autorského příspěvku nemohl vzniknout.

Přesto se Blecha soustředí po léta právě na fenomenologickou metodu, která v něm nalezla svého patrně nejhrošlivějšího zastánce mezi současnými českými filosofi. Podrobná znalost hlavních